

Bevezetés

A földi nyugodalomhelyek, ahogyan a kézdivásárhelyiek nevezték a temetőt a 19. század derekán, a mindenkori települések szerves részét képezték. Kezdetben a templomok körül helyezkedtek el, azonban a közösségek számbeli gyarapodása és számos egészségügyi ok miatt legtöbb helyen kikerültek a települések határába. A települések térbeli növekedése során, főként városokban, a lakóházak rendre körülvették a temetőket, így sok helyen a sírkertek ismét beépültek a településbe. A kézdivásárhelyi református temetővel is ez történt.

A nagyobb városok, mint Budapest vagy Kolozsvár régi temetőkertje, a Kerepesi és a Házsongárd ma már több mint temetkezési hely, ugyanis a szakrális tér az itt nyugvó híres személyeknek köszönhetően panteon jellegűt kapott. A szellemi örökség mellett a mívesen kialakított síremlékek és kripták is kulturális örökségünk részét képezik, melynek megóvását egyre szélesebb körben hangsúlyozzák. Erdélyben elsőként az 1999-ben Kolozsváron létrehozott Házsongárd Alapítvány karolta fel a város legrégebbi sírkertjében található örökség ápolását (Gaal 2006: 122–123). A jelentős örökségvédelmi tevékenységnek köszönhetően az évek során a sírkert turisztikai célponttá vált. Hamvay Péter egy nemrég megjelent tanulmányában az egykori Kerepesi, ma Fiumei úti sírkert kapcsán arra keresi a választ, hogy lehet-e múzeum a sírkert? (Hamvay 2017: 57–75)

A temetők régi síremlékeinek felértékelődése az utóbbi évtizedben kisebb településeken is megfigyelhető. Felsőháromszéken több településen (például Kézdiszentléleken, Zabolán) összegyűjtötték a régi sírköveket és a temető szélén állították újra. Ez a megoldás megvédi a követ a pusztulástól, de megfosztja eredeti rendeltetésétől és megváltoztatja a temető arculatát. Követendő példának tekinthető viszont a Maros megyei Havadtő régi temetőjének helyreállítása. A Pro Havadtő Egyesület által 2013-ban indított temetőrendezési program egyedi a maga nemében (Kinda 2016).

A kézdivásárhelyi református temető a város legrégebbi temetkezési helye, melyet közel huszonöt éve a helyi társadalomtörténeti kutatásaim egyik fontos forrásaként vizsgálok. Az eredményesebb kutatás érdekében a temető kulturális örökségének módszeres feltárására 2014–2018 között került sor a Bethlen Gábor Alap és a Magyar Tudományos Akadémia Domus szülőföldi senior pályázatok támogatásával. Előbb a temető térbeli fejlődését vizsgáltam a 18. századtól az 1970-es évek végéig. A terepkutatás során felmértem a temetőt, beazonosítottam és térképre vetítettem a régi sírjeleket, majd a város jómódú polgárainak sírboltjait és kriptáit dokumentáltam. Ezt követően korábbi

kutatásaimra támaszkodva a jeles kézdivásárhelyi személyek sírhelyeinek behatárolása és térképen való megjelölése is elkészült (Dimény 2018).

A kálvini szemlélettel ellentétben, miszerint jeltelen sírba kellene temetkezzenek a követői, különlegesnek tekinthető a református temetőben kialakított kriptasor, melynek létesítése időben azonos Kézdivásárhely főtérsi házainak 19. századi átépítésével, a város polgári arculatának kialakításával. Gaal György szerint a városi köztemető, amennyiben nem zárják le és nem nyilvánítják műemlékké, bő félévszázados késéssel tükrözik a város lakosságának összetételét, ízlését, valamint anyagi helyzetét (Gaal 2006: 14). A vizsgált kézdivásárhelyi temető, annak ellenére, hogy folyamatosan használatban van, még mindig a 100–150 évvel ezelőtti helyi társadalom lenyomata. Részben a nagy számban megmaradt 19. századi sírkövek, részben a sokkal időtállóbb kriptáknak köszönhetően a város polgári átalakulását lehet nyomon követni a temető segítségével.

Mint bármelyik használatban lévő temető, a kézdivásárhelyi református sírkert is folyamatosan változott, de ez az átalakulás az utóbbi évtizedekben felgyorsult. Korábban egy organikus változás zajlott, vagyis a sírjelek csak formai szempontból alakultak át, az alapanyaguk többnyire a közelben található homokkő maradt. A cementből öntött sírkövek az 1960-as évektől nagy változást hoztak az anyag minőségét illetően, de formaviláguk többnyire a korábbi táblás sírjeleket követte. Az utóbbi években viszont olyan új sírjelek jelentek meg, melyek formájukban és anyagukban teljesen eltérnek a korábbiaktól. A műmárványból kialakított síremlékek színük és formájuk tekintetében is tájidegenek a régi református temetőben. Amennyiben ezek térhódítása felgyorsul, a régi református temető elveszti ma ismert arculatát.

A városi temetők arculatának változását az iparosítást követő lakosságnövekedés is előidézte. Kézdivásárhelyen az 1960-as évek végén kezdődött el a lakónegyed kiépítése, így a tömbházlakásokban már nehézkessé és kényelmetlenné vált a halott ravatalozása, ezért az 1970-es évek közepén a városi gazdálkodási vállalat (közimert néven az IGO) ravatalozót építtetett a régi református temető mellé. 1980-ban a római katolikus egyház is saját ravatalozót emelt a Kézdiszentlélek irányában lévő temető bejáratánál. Ezt követően a temetkezési szokások is átalakultak. Napjainkra teljesen megszűnt a családi házból való temetés, így a halottól való elbúcsúzás formálisan már a ravatalozóban zajlik és nem több mint egy-két óra együttléteket jelent. Ugyanakkor napjainkban a kripták és földalatti sírboltok kivételével már többnyire két koporsó befogadására alkalmas sírokba temetkeznek, ami az elmúlt 20–25 év alatt az újonnan nyitott temetők rohamos felteléséhez vezetett.

Jelen kutatás elsősorban a régi temetőrész társadalom- és művészettörténeti fontosságára kívánja felhívni a figyelmet. A régi síremlékek fokozatos eltűnését az is veszélyezteti, hogy számos elhunytak már nincs élő hozzátartozója, vagy ha igen, akkor a családtagok már nem érzik közelinek őket, nem tartják fontosnak emléküik ápolását. Az eredmény mindkét esetben az, hogy a város egykori közéleti és jeles személyei közül mára sokan feledésbe merültek. Éppen ezért a kutatás egyik fontos célja ennek a hiánynak a pótlása.

Az 1970-es években épített ravatalozó a kézdivásárhelyi régi református temetőben. (DA, 2019)

A református temető nyári látképe keleti irányból. (DA, 2019)

A 2006-ban megnyitott kézdivásárhelyi új református temető. (DA, 2019)

© www.kjnt.ro/szovegtar

